

Драгана Видосављевић*

Стручни чланак

УДК: 616.89-008.442:004

DOI: <https://doi.org/10.46793/GP.1602.151V>

СЕКСУАЛНА ИЗНУДА КАО НОВИ ОБЛИК ДИГИТАЛНЕ ЕКСПЛОАТАЦИЈЕ: КАРАКТЕРИСТИКЕ И ПРАВНИ ИЗАЗОВИ**

Рад примљен: 26. 10. 2025.

Рад исправљен: 23.12.2025.

Рад прихваћен за објављивање: 25. 12. 2025.

Аутор се у раду бави феноменом сексуалне изнуде у онлајн окружењу, као све распрострањенијим обликом сексуалног насиља на интернету. Циљ рада је да се испита да ли и у којој мери постојећа кривична дела у праву Републике Србије пружају адекватну заштиту од различитих облика сексуалне изнуде. Полазећи од реченог, структуру овог рада чине три целине: најпре се разматрају концептуалне и појмовне дилеме, где аутор указује на недоследности у дефинисању појма сексуалне изнуде и изазове који могу произаћи из плуралитета дефиниција овог феномена. У другом делу рада, водећи се новијим истраживањима из ове области, аутор даје краћи приказ основних карактеристика сексуалне изнуде, указујући на теškoће у систематизацији налаза, а у последњем и уједно главном делу рада аутор критички преиспитује постојећи правни оквир, указује на практичне и интерпретативне проблеме подвођења овог понашања под важеће инкриминације, те даје закључне ставове о предметној теми.

Кључне речи: сексуална изнуда, сексуална уцена, „sextortion“, претња, имовинска корист.

I УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Развој дигиталних технологија и свеопшта доступност интернета радикално су преобликовали начин комуникације, образовања, рада и

* Асистент Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, dspasic@jura.kg.ac.rs.

** Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

социјалних интеракција у савременом друштву. Интернет је постао неодвојиви сегмент свакодневног живота, пружајући бројне предности као што су брз приступ информацијама, могућност учења на даљину, развој креативности и ширење друштвених мрежа које омогућавају повезивање људи широм света. Са друге стране, поред неупитних предности које нам развој дигиталних технологија пружа, претерано ослањање на технологију довело је и до социјалне дистанцираности и преливања читавог једног дела нашег живота на виртуелну позорницу. Велики део приватног живота појединца одиграва се у онлајн окружењу, при чему се често, без задршке и дубљег промишљања, на интернету дели приватни садржај и лични подаци, који лако могу пасти у руке погрешним особама. Млади и деца представљају једну од најрањивијих група. Њихова активна употреба интернета за учење, комуникацију и забаву често није праћена довољном свешћу о потенцијалним опасностима, укључујући изложеност насиљу, манипулацијама и злоупотребама.

Посебно забрињавајући сегмент представљају облици сексуалне експлоатације у онлајн простору, који захваљујући анонимности, глобалном домету и трајности дигиталног садржаја добијају све сложеније форме. У оквиру овог феномена последњих година се све чешће издваја сексуално изнуђивање (*sextortion*) као специфичан вид експлоатације који комбинује елементе уцене и сексуалног насиља. Према најновијим истраживањима, један од пет (20%) тинејџера је изјавио да је имао лично искуство са сексуалном изнудом; један од пет (21%) је изјавио да познаје некога са тим искуством.¹ У поређењу са ранијим истраживањима преваленце овог феномена,² овакви резултати указују на пораст случајева сексуалне изнуде на интернету. Озбиљност проблема произилази не само из заступљености, већ и из чињенице да је реч о феномену који има значајне последице по здравље жртава. Тако, неки аутори објашњавају да сексуално изнуђивање може изазвати или погоршати низ негативних емоција, укључујући страх, анксиозност, бес, понижење, стид и кривицу,³ а у неким случајевима, довести и до самоповређивања, укључујући појаву суицидалних мисли, па чак и довести до самоубиства.⁴

¹ Thorn, *Sexual Extortion & Young People Navigating Threats in Digital Environments*, 4, https://info.thorn.org/hubfs/Research/Thorn_SexualExtortionandYoungPeople_June2025.pdf, датум посете: 19. 8. 2025.

² Thorn, *Youth perspectives on online safety*, https://info.thorn.org/hubfs/Research/Thorn_23_YouthMonitoring_Report.pdf, датум посете: 19. 8. 2025; H. Wolbers *et al.*, *Sexual extortion of Australian adolescents: Results from a national survey*, *Trends & Issues in Crime and Criminal Justice*, бр. 712, 2025; N. Henry, R. Umbach, *Sextortion: Prevalence and correlates in 10 countries*, *Computers in Human Behavior* бр. 158, 2024.

³ W. A. Walsh, D. Tener, *If you don't send me five other pictures I am going to post the photo online: A qualitative analysis of experiences of survivors of sextortion*, *Journal of Child Sexual Abuse* 31(4), 2022, 457.

⁴ *Ibid.*, 459.

Ипак, и поред ових алармантних података, феномен сексуалног изнуђивања и даље остаје концептуално недовољно дефинисан, што има значајне импликације за његово разумевање, праћење и истраживање, као и адекватно правно регулисање. Полазећи од реченог, допринос овог рада огледа се у неколико аспеката. Прво, рад даје систематизован преглед скоријих емпиријских истраживања сексуалне изнуде у онлајн окружењу и указује на њихова концептуална и методолошка ограничења. Друго, у раду се анализирају могућности подвођења различитих облика сексуалне изнуде под постојећа кривична дела у праву Републике Србије, указујући на практичне и интерпретативне проблеме који се могу јавити у том погледу. Треће, у раду се указује на упоредноправне тенденције као посебној инкриминацији сексуалне изнуде, чиме се пружа основ за *de lege ferenda* разматрање потребе увођења посебног кривичног дела у домаће кривично законодавство.

II ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ КОНЦЕПТА СЕКСУАЛНЕ ИЗНУДЕ

Термин *sextortion* је кованица која је настала комбинацијом речи *sex* и *extortion* (изнуда) и данас се већ широко користи у јавној дебати, медијском извештавању и академској литератури, али њено значење је далеко од утврђеног. Концептуалне границе термина *sextortion* (у буквалном преводу би овај термин значио сексуална изнуда) значајно се разликују међу институцијама и дисциплинама, што доводи до неизвесности око тога како би овај феномен требало класификовати и како му се супротставити.

Једну од првих дефиниција термина „*sextortion*“ понудило је Међународно удружење жена судија (*International Association of Women Judges - IAWJ*) још 2009. године у оквиру пројекта „Заустављање злоупотребе моћи путем сексуалне експлоатације“. Овај приступ, који је касније усвојила и организација *Transparency International*,⁵ посматра сексуалну изнуду као специфичан облик корупције. Међународно удружење жена судија дефинише сексуалну изнуду као „злоупотребу моћи ради стицања сексуалне користи или предности. Сексуална изнуда је облик корупције у којем је секс, а не новац, валута мита“.⁶ Стога, да би неки чин представљао сексуалну изнуду, морају бити присутне две компоненте: 1. *сексуална компонента*, која се огледа у захтеву за учешће у

⁵ H. Feigenblatt, *Breaking the silence around sextortion: the link between power, sex and corruption*, 2020_Report_BreakingSilenceAroundSextortion_English.pdf, датум приступа: 1. 9. 2025.

⁶ IAWJ, Marval O'Farrell Mairal, Thomson Reuters Foundation, *Combating Sextortion: A Comparative Study of Laws to Prosecute Corruption Involving Sexual Exploitation*, https://www.trust.org/wp-content/uploads/2024/09/downloaded_file-108.pdf, 19, датум посете: 7. 8. 2025; И UNODOC подржава ову дефиницију. UNODOC, *Exposing and preventing sextortion in judiciary*, <https://www.unodc.org/dohadeclaration/en/news/2018/11/exposing-and-preventing-sextortion-in-the-judiciary.html>, датум посете: 20. 8. 2025.

било ком облику нежељене сексуалне активности, под којом се подразумева не само сексуални однос, већ било који сексуални чин, као што је откривање интимних делова тела, захтевање слика или порнографског материјала и нежељено додиривање, између осталог; 2. *компонента корупције* – особа која подноси захтев мора заузети положај ауторитета, који злоупотребљава захтевајући или прихватајући сексуалну компоненту/корист у замену за вршење моћи која јој је поверена.⁷ Аутори даље објашњавају да постојање друге, коруптивне компоненте захтева испуњење три услова: потребно је да извршилац поседује и злоупотребљава поверени ауторитет, да „извршилац захтева или прихвата сексуалну услугу у замену за корист коју је овлашћен да ускрати или пружи“ и потребно је да постоји психолошка присила, а не физичко насиље. Психолошка сила огледа се у постојању неравнотеже у моћи између извршиоца и жртве.⁸

Овакво схватање сексуалне изнуде има неколико предности. Пре свега, јасно указује на злоупотребу поверења и јавне функције, што олакшава њену нормативну интеграцију у постојеће оквире борбе против корупције. Истовремено, међутим, сужава поље примене само на оне случајеве у којима постоји однос хијерархије између извршиоца и жртве, односно где је извршилац на позицији моћи и ауторитета, а жртва у подређеном положају односно положају зависности у односу на извршиоца. Захтев за постојањем овог елемента, као конститутивног за појам сексуалне изнуде или уцене, доводи до немогућности да се под овај појам подведу све ситуације у којима не постоји однос хијерархије, а које постају доминантне у дигиталној ери.

Паралелно са развојем ове дефиниције, уочава се и развој мисли о сексуалној изнуди као онлајн феномену у којем се као извршиоци и жртве могу јавити сва лица, без обзира на њихов међусобни однос. ФБИ описује сексуално изнуђивање као „озбиљан злочин који се дешава када неко прети да ће дистрибуирати ваш приватни и осетљив материјал ако му не пружите слике сексуалне природе, сексуалне услуге или новац“.⁹ На нивоу Европске уније, у рециталу 22 Директиве Европског парламента и Савета о борби против сексуалног злостављања и сексуалне експлоатације деце и материјала са сексуалним злостављањем деце „сексуално изнуђивање деце односи се на чин претње дистрибуцијом интимног материјала са дететом жртвом ради добијања новца, материјала о сексуалном злостављању деце или других облика добити, под претњом дељења овог материјала без пристанка приказане особе“.¹⁰

⁷ *Ibid.*

⁸ *Ibid.*, 20.

⁹ Federal Bureau of Investigation, *What Is Sextortion?*, <https://www.fbi.gov/video-repository/newss-what-is-sex-tortion/view>, датум приступа: 1. 9. 2025.

¹⁰ Directive of the European parliament and of the Council on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child sexual abuse material and replacing Council

И у академској литератури која се бави изучавањем овог феномена такође има недоследности у дефинисању овог појма. На пример, једна студија је дефинисала сексуалну изнуду као претњу дељењем интимних слика у циљу добијања сексуалних услуга или секса.¹¹ У другој студији, претња је имала за сврху прибављање финансијске користи,¹² док се у трећој студији наводи да се претњом настоје изнудити сексуалне услуге, новац и/или додатне интимне слике.¹³ Иако се у појединим сегментима ове дефиниције разликују, карактеришу их заједничке одреднице – поседовање материјала који се користи за уцену или изнуду и претња жртви објављивањем тог материјала уколико не испуни захтев извршиоца.

За разлику од првог гледишта, јасно је да у овој групи дефиниција злоупотреба ауторитета није конститутиван елемент, већ се фокус ставља на саму уцену, тј. ситуацију у којој починилац прети да ће објавити или злоупотребити компромитујуће материјале (фотографије, снимке, личне податке) ако жртва не испуни одређене захтеве. Ти захтеви могу бити сексуалне, финансијске или друге природе. Предност овог приступа дефинисању сексуалне присиле је у томе што омогућава укључивање ширег спектра случајева, укључујући и оне између вршњака или чак између потпуних странаца на интернету. У таквим ситуацијама, институционална моћ није нужно присутна, али претња објављивањем интимног садржаја производи подједнако снажну присилу и психолошку контролу. Управо зато овај приступ све више доминира политикама за спречавање онлајн експлоатације деце и младих.

На крају, треба истаћи да је усвајање униформне дефиниције сексуалне изнуде неопходан корак уколико нам је циљ боље разумевање овог феномена и следствено успешно супротстављање. Ово стога што, уколико истраживања буду вођена различитим појмом сексуалне изнуде, поређење резултата до којих се дошло и извођење закључака биће значајно отежано.

III КАРАКТЕРИСТИКЕ СЕКСУАЛНЕ ИЗНУДЕ У ОНЛАЈН ОКРУЖЕЊУ

Иако се сексуална изнуда у онлајн окружењу у јавности све чешће препознаје као озбиљан безбедносни и друштвени изазов, научна и емпиријска

Framework Decision 2004/68/JHA (recast), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-10-2025-0116_EN.html

¹¹ J. Wolak *et al.*, *Sextortion of minors: Characteristics and dynamics*, Journal of Adolescent Health br. 62, 2018, 72.

¹² M. Paquet-Clouston *et al.*, *Spams meet cryptocurrencies: Sextortion in the Bitcoin ecosystem*, <https://webee.technion.ac.il/people/ittay/aft19/aft19-final44.pdf>, датум приступа: 1. 9. 2025.

¹³ D. Finkelhor, H. Turner, D. Colburn, *Which dynamics make online child sexual abuse and cyberstalking more emotionally impactful: Perpetrator identity and images?*, Child Abuse & Neglect, 137, 2023, 1.

истраживања овог феномена још увек су у зачетку. Посматрајући доступну литературу, можемо видети да су емпиријске студије које истражују овај феномен ретке и скорашњег датума, те већина са подручја Сједињених Америчких Држава, што показује да је тек недавно дошло до озбиљнијег академског интересовања за ову тему. Та чињеница указује, с једне стране, на растућу свест о специфичностима дигиталног сексуалног насиља, али с друге стране и на ограниченост расположивих података који могу да послуже као основ за систематичне закључке.

Неуједначени налази досадашњих истраживања отежавају извођење поузданих закључака о томе ко су типични извршиоци или жртве ових кривичних дела. На пример, када је реч о полу жртава, неке студије су откриле да су жене нешто склоније него мушкарци да буду жртве сексуалне изнуде.¹⁴ Друге студије су показале да су дечаци или мушкарци склонији да буду жртве сексуалне изнуде.¹⁵ Насупрот томе, Pacheco и сарадници нису пронашли родне разлике у виктимизацији.¹⁶ Међу жртвама сексуалног изнуђивања, огромна већина (84%) је пријавила своје прво искуство са сексуалним изнуђивањем током тинејџерских година, при чему је половина (53%) идентификовала да су имали између 13 и 15 година када су га први пут доживели.¹⁷ Забрињавајуће је да је 1 од 6 (17%) младих људи пријавило да је први пут било жртва сексуалног изнуђивања док је имало 12 година или мање.¹⁸ Слична је ситуација и са полом извршилаца. Иако многа истраживања показују да су мушкарци и дечаци склонији вршењу сексуалне изнуде него жене и девојчице,¹⁹ анализа 23.705 анонимних пријава жртава које обухватају период од 2013. до средине 2023. године, показала је да се као преступници често јављају младе жене.²⁰ Објашњење за овакав налаз можда се може наћи у чињеници да је овим истраживањем била обухваћена само једна група сексуалних изнуда и то оних које су финансијски мотивисане, док је у другим случајевима вршена анализа сексуалне изнуде уопште. Како би се проверила ова претпоставка, у

¹⁴ *Ibid.*, 5; K. Kopecký, *Online blackmail of Czech children focused on so-called "sextortion" (analysis of culprit and victim behaviors)*, Telematics and Informatics, 2017, 34.

¹⁵ J. W. Patchin, S. Hinduja, *Sextortion among adolescents: Results from a national survey of U.S. youth*. Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment 32 (1), 2018.

¹⁶ E. Pacheco, N. Melhuish, J. Fiske, *Image-based sexual abuse: A snapshot of New Zealand adults' experiences*. https://netsafe.org.nz/wp-content/uploads/2019/01/IBSAreport-2019_Final.pdf, датум посете: 1. 9. 2025.

¹⁷ Thorn, *Sexual extortion...*, *op. cit.*, 15.

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ J. Wolak, D. Finkelhor, W. Walsh, D. Finkelhor, *Sextortion: Keys findings from an online survey of 1,631 victims*, http://www.unh.edu/ccrc/pdf/Sextortion_RPT_FNL_rev0803.pdf +C6:D7, датум приступа: 1. 9. 2025; J. W. Patchin, S. Hinduja, *op. cit.*, 9.

²⁰ M. Edwards, N. M. Hollely, *Online sextortion: Characteristics of offences from a decade of community reporting*, Journal of Economic Criminology бр. 2, 2023, 6.

будућности треба испитати да ли постоји корелација између врсте изнуде и пола извршилаца и жртве.

Када је реч о начину извршења, ситуација је нешто другачија. Иако извршиоци користе широк спектар алата, од електронске поште, друштвених мрежа²¹ и апликација за размену порука до софистициранијих техника као што су хаковање веб камера, фишинг и манипулација коришћењем дипфејк технологије, тактике које извршиоци користе су мање-више стандардизоване.²²

Једна од често коришћених тактика јесте *финансијски мотивисано изнуђивање путем „пецања“*, где се извршиоци лажно представљају како би од потенцијалне жртве добили интимне снимке, а потом захтевају новац или додатни компромитујући материјал под претњом објављивања оног који су већ добили. Ово је вероватно један од најчешћих начина извршења кривичног дела. У неким случајевима, извршиоци преузимају контролу над налозима прошлих жртава на друштвеним мрежама и користе те налоге за слање порука новим жртвама.²³ Након успостављања иницијалног контакта са жртвом, извршилац настоји да развије однос са њом. Када жртва стекне поверење у извршиоца, он ће замолити жртву да пошаље сексуално експлицитну фотографију или видео. Када дође у посед компромитујућег материјала, почиње фаза изнуде, у којој криминалци прете јавним објављивањем слика које је жртва послала, ако жртва не уради тачно оно што кажу. Треба, међутим, имати у виду да претња објављивањем компромитујућег материјала није једини вид уцене, односно изнуде. Жртве могу бити изложене претњама ухођењем или физичким насиљем или претњама да ће жртва имати проблема са породицом/пријатељима, школом или полицијом.²⁴

Једна од тактика јесте и *age play замка*, у којој се извршилац представља као веома млада особа заинтересована за успостављање емотивне или интимне везе са одраслом жртвом. Након што жртва подели експлицитне фотографије или видео-снимке, преузима улогу малолетног лица, родитеља или полицијског службеника, уз претњу покретања поступка због наводног поседовања сексуално експлицитних снимака малолетног лица. У таквим ситуацијама манипулација се темељи на страху од правних санкција и друштвене стигме,

²¹ Истраживања показују да иницијални контакт може бити остварен на једној платформи, да би се касније разговор наставио на другој. Према једном истраживању, спроведеном на узорку од преко двадесет хиљада испитаника, *Facebook* се показао као друштвена мрежа на којој је већина жртава први пут контактирана од стране извршиоца. Касније је већина жртава била позвана да контактира са извршиоцем путем *Skype*-а. Међутим, аутори истичу да у последњих годину и по дана, *Instagram* постаје све релевантнија друштвена мрежа за овај вид криминалне активности. N. Edwards, N. M. Hollely, *op. cit.* 4, 6.

²² *Ibid.*, 7.

²³ M. Galles, *Combating the Rising Threat of Sextortion*, Mitchell Hamline Law Journal of Public Policy and Practice, 46, 2, 2025, 145-146.

²⁴ Thorn, *Sexual Extortion...* *op. cit.* 26.

што жртве чини посебно рањивим и склоним да удовоље финансијским захтевима.²⁵

Паралелно са овим, развија се и *изнуда уз помоћ дипфејк технологије*. Користећи вештачку интелигенцију, извршиоци могу да створе изузетно уверљиве експлицитне снимке или фотографије жртве, често користећи јавно доступне фотографије са друштвених мрежа као основу. Жртви се потом прети ширењем овог материјала међу породицом, пријатељима или колегама уколико не испуни захтеве извршиоца. Иако се ради о фалсификованим садржајима, њихов утицај је врло реалан: жртве пролазе кроз озбиљан психолошки стрес.²⁶

Извршиоци се могу послужити и *електронском поштом* у којој тврде да већ поседују компромитујуће снимке. У овим случајевима, они се обраћају жртвама по имену и претварају се да им је рачунар, паметни телефон или сличан уређај „хакован“. Починиоци поткрепљују ову тврдњу тако што жртви дају њену лозинку или делове броја мобилног телефона. Жртва наводно може да избегне ово само уплатом одређене суме новца у криптовалутама, обично биткоинима.²⁷

IV НЕКИ ИЗАЗОВИ У ПРАВНОЈ РЕГУЛАТИВИ СЕКСУАЛНЕ ИЗНУДЕ

Иако се сексуална изнуда у јавном дискурсу често препознаје као озбиљан облик сексуалне експлоатације, правни системи и даље донекле заостају у нормативном покривању овог феномена. Већина европских и националних законодавстава третира ове случајеве кроз постојећа кривична дела – пре свега изнуду, уцену, превару, сексуално узнемиравање или дечију порнографију.²⁸ Такав приступ делује прагматично, али поставља се питање да ли овакаво решење у потпуности препознаје специфичну природу штете коју сексуална изнуда узрокује. Наиме, док се случајеви мотивисани финансијском добити релативно лако покривају нормама којима је дефинисано кривично дело уцене или изнуде, облици у којима починилац захтева сексуалне услуге, додатне интимне фотографије или врши психолошку контролу над жртвом често остају

²⁵ J. Diab, *Exposed: Decoding the Four Main Types of Sextortion*, <https://www.digitalforensics.com/blog/sextortion-online/different-types-ofsextortion/?srsltid=AfmBOorWxYeHRYvYT5miibwjiDJgL0cwxhYqTl5nXBhecerQTkJbJbUeS>, датум приступа: 5. 9. 2025.

²⁶ J. Ware, E. Busch, *The Weaponisation of Deepfakes – Digital Deception by the Far-Right*, <https://icct.nl/sites/default/files/2023-12/The%20Weaponisation%20of%20Deepfakes.pdf>, 3.

²⁷ Polizei Nordrhein-Westfalen Landeskriminalamt, *Erpressungsversuche via E-Mail Präventionshinweise für Betroffene*, 2020, [https://polizei.nrw/sites/default/files/2020-05/200421%20Praev%20Hinweise%20Erpressung%20mit%20sexualisiertem%20Hintergrund%20\(003\)%20\(003\)_zweiseitig.pdf](https://polizei.nrw/sites/default/files/2020-05/200421%20Praev%20Hinweise%20Erpressung%20mit%20sexualisiertem%20Hintergrund%20(003)%20(003)_zweiseitig.pdf), датум приступа: 5. 9. 2025.

²⁸ M. Galles, *op. cit.*, 149; A. Robbins, *Solving the Sextortion Puzzle: Piecing Together a Model State Sextortion Statute*, Valparaiso University Law Review 53, 3, 2019, 773.

Драгана Видосављевић, Сексуална изнуда као нови облик дигиталне експлоатације: дефиниција, карактеристике и ... (стр. 155-163)

у „сивој зони“. Поред тога, брзи развој технологија, укључујући алате за креирање дипфејк фотографија,²⁹ додатно тестира границе постојећих норми и показује да традиционални концепти финансијске добити и присиле нису увек довољни да покрију нове облике злостављања. Стога је анализа правних празнина кључна за разумевање како се сексуална изнуда уклапа у постојеће правне оквире, али и за процену да ли је увођење специфичних кривичних дела или реформи неопходно како би се боље заштитиле жртве.

У Кривичном законнику Републике Србије постоји неколико инкриминација које се могу довести у везу са понашањем које се подводи под појам сексуалне изнуде. Најближа по структури јесу кривична дела уцене и изнуде. Према слову закона, основни облик кривичног дела уцене чини онај ко, у намери да себи или другом прибави противправну имовинску корист, прети другом да ће против њега или њему блиског лица открити нешто што би штетило његовој части или угледу, и тиме га приморава да учини или не учини нешто на штету своје или туђе имовине.³⁰ Из одредбе јасно произилази да је битан елемент бића овог кривичног дела³¹ намера да се за себе или другог прибави противправна имовинска корист. Дакле, случајеви када извршиоци прете објављивањем или слањем слика познаницима жртве уколико жртва не исплати одређену количину новца лако се могу подвести под ово кривично дело, односно одредбу. Поставља се питање како квалификовати оне случајеве у којима се од жртава захтева да испуне неки други захтев. У истраживању које су спровели Wolak и Finkelhor, више од половине жртава (испитаника) навело је да су извршиоци овог дела под претњом објављивања њихових експлицитних слика, тражили додатне сексуалне фотографије или видео снимке (51%), скоро половина претила да ће објавити фотографије уколико жртва не остане у вези или се не врати у везу са починиоцем (42%), а велики је био и удео оних који су захтевали могућност да кажу жртвама како да изгледају или шта да раде на сликама или видео снимцима, састанак уживо са жртвом (обично ради сексуалне активности), онлајн састанак ради сексуалне активности (29-24%). Било је и захтева за самоповређивањем, исплатом неког ночног износа или фотографисањем других лица.³² Претходно потврђује и истраживање које је спровео Thom. Међу жртвама сексуалног изнуђивања

²⁹ За више о кривичноправном регулисању дигиталне порнографије настале употребом вештачке интелигенције, вид. Н. Мрвић Петровић, *Кривичноправни приступ регулисању дигиталне порнографије настале употребом вештачке интелигенције (non-consensual deepfake porn)*, Безбедност бр. 2, 2025.

³⁰ Кривични законик, *Сл. гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024, члан 215.

³¹ Исто је и са кривичним делом изнуде, које је прописано у члану 214. Кривичног законика Републике Србије.

³² J. Wolak, D. Finkelhor, *Sexortion: Findings from an online survey about threats to expose sexual images*, <https://www.unh.edu/ccrc/sites/default/files/media/2022-02/sexortion-report-final-june-2016.pdf>, датум приступа: 13. 7. 2025.

обухваћених овим истраживањем, три најчешћа захтева била су слање додатних експлицитних снимака (39%), сусрет (31%) и захтеви за останак у вези или повратак у њу (25%).³³ Будући да се већина ових захтева не могу подвести под појам имовинске користи, ови случајеви остају непокривени или неадекватно покривени законским нормама, које не одражавају суштину и озбиљност последица које ово дело може да има по жртве. Зато се у литератури и међународним препорукама све више заговара да се сексуална изнуда препозна као посебно кривично дело, а не само као варијанта изнуде или уцене.^{34,35}

У Сједињеним Америчким Државама, где је уочен све већи број случајева сексуалне изнуде, многе државе су одлучиле да такво понашање инкриминишу као посебно кривично дело. Примера ради, Јужна Каролина је једна од држава које сада препознају сексуално изнуђивање као засебно дело,³⁶ што одражава препознавање да се сексуално изнуђивање квалитативно разликује од обичне уцене и изнуде. И поред тога, поједини аутори залажу се за то да се кривично дело сексуалне изнуде пропише федералним законом.³⁷ Један од разлога који

³³ Thorn, *Sexual Extortion...* op. cit, 22.

³⁴ M. Galles, *Combating the Rising Threat of Sextortion*, Mitchell Hamline Law Journal of Public Policy and Practice: Vol. 46: Iss. 2, Article 3; A. Robbins, *Solving the Sextortion Puzzle: Piecing Together a Model State Sextortion Statute*, Valparaiso University Law Review, Vol. 53. No. 3; B. Wittes et al., *Closing the sextortion sentencing gap: A legislative proposal*, <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/05/sextortion2.pdf>.

³⁵ Осим тога, управо полазећи од тога да сексуална изнуда, или у оригиналној верзији *sexual extortion*, неретко нема за циљ прибављање имовинске користи, има и таквих стхватања да термин сексуална изнуда није адекватан. Предлаже се, уместо њега, „сексуална присила и изнуда“, јер је реч о нешто ширем концепту, који одражава комплексну природу овог проблема. EUROPOL, *Online sexual coercion and extortion as a form of crime affecting children: law enforcement perspective*, 15, https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/online_sexual_coercion_and_extortion_as_a_form_of_crime_affecting_children.pdf, датум приступа: 13. 7. 2025.

³⁶ Особа чини кривично дело сексуалне изнуде ако намерно и злонамерно прети да ће објавити, изложити или дистрибуирати приватну слику друге особе како би приморао или покушао да примора жртву да учини било коју радњу или да се уздржи од чињења било које радње против своје воље, са намером да добије додатне приватне слике или било шта друго вредно (C)(1). Особа чини кривично дело тешке сексуалне изнуде ако извршилац намерно и злонамерно прети да ће објавити, изложити или дистрибуирати приватну слику друге особе како би приморао или покушао да примора жртву да учини било коју радњу или да се уздржи од чињења било које радње против своје воље, са намером да добије додатне приватне слике или било шта друго вредно и ако: (а) је жртва малолетна или рањива пунолетна особа, а особа осуђена за сексуалну изнуду је пунолетна; или (б) жртва претрпи тешку телесну повреду или смрт, а утврди се ван разумне сумње да је сексуална изнуда била непосредни узрок тешке телесне повреде или смрти жртве. South Carolina Code of Laws, S.C. CODE ANN. § 16-15-430 (2024), Section 16-15-430.

³⁷ M. Galles, op. cit. 165, A. Robbins, op. cit. 777.

аутори наводе јесте диспарат који постоји у кажњавању извршилаца - истраживања су показала да извршиоци чије су жртве малолетна лица могу бити кривично гоњени према савезним законима којима су предвиђене много строже казне у односу на извршиоце чије су жртве одрасла лица често добијају веома благе казне, чак и ако су циљали стотине жртава.³⁸ Полазећи од свега реченог, у литератури се предлаже усвајање новог кривичног дела, сексуалног изнуђивања, које би било прописано у федералном закону. Један од предлога законског описа кривичног дела сексуалне изнуде јесте: „(а) Ко год, са намером да примора било коју особу да ступи у сексуални контакт или у сексуални чин или да произведе било какву слику, видео или други снимак било које особе голе или која се бави експлицитним сексуалним понашањем, преноси у међудржавној или иностраној трговини на било који начин, укључујући и путем рачунара, било какву комуникацију која садржи претњу да ће повредити имовину или углед примаоца или другог, биће кажњен новчаном казном по овом наслову или затвором не дужи од пет година, или обоје. (б) Ко год свесно натера другу особу да ступи у сексуални контакт или у сексуални чин или да произведе било какву слику, видео или други снимак било које особе голе или која се бави експлицитним сексуалним понашањем преносом у међудржавној или иностраној трговини на било који начин, укључујући и путем рачунара, било какве комуникације која садржи било какву претњу да ће повредити имовину или углед примаоца или другог, биће кажњен новчаном казном по овом наслову или затвором не дужи од петнаест година, или обоје.“³⁹

Члан 185. Кривичног законика Србије („Приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију“) представља кључну норму којом се обезбеђује заштита малолетних лица од сексуалне експлоатације у дигиталном простору. Ова одредба криминализује широк спектар понашања – од продаје и приказивања порнографског материјала малолетним лицима, преко производње и дистрибуције садржаја насталог њиховим искоришћавањем, до самог поседовања и електронског приступа таквим садржајима. Ипак, када се ова одредба упореди са феноменом сексуалне изнуде, јављају се одређена ограничења. Суштина сексуалне изнуде је у претњи или принуди – починилац користи постојећи интимни материјал или могућност његовог креирања да би жртву натерао на одређено понашање, што није случај са поменутиим делом. Проблем, такође, настаје када се ради о пунолетним жртвама. Члан 185. се примењује искључиво у односу на малолетнике. Ако починилац пунолетну особу приморава да шаље нове експлицитне садржаје или да пристане на сексуални однос, правна квалификација постаје нејасна. Овакво стање доводи до двоструког стандарда. Док су малолетна лица релативно добро заштићена

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Ibid.*

захваљујући члану 185. и међународним обавезама Србије, пунолетне жртве сексуалне изнуде остају на маргинама кривичноправне заштите.

На самом крају, треба се осврнути и на чињеницу да су најављене измене Кривичног законика Републике Србије, у оквиру којих се очекује прописивање новог кривичног дела. Кроз концепт осветничке порнографије, очекује се криминализација објављивања или чињења доступним полно експлицитног садржаја без сагласности особе која је на њему приказана.⁴⁰ У пракси, граница између ова два феномена често је флуидна. Извршиоци сексуалне изнуде неретко започињу претњом да ће објавити интимни материјал, а уколико жртва одбије да удовољи захтевима, прелазе на стварну дистрибуцију садржаја – чиме сексуална изнуда прелази у осветничку порнографију. Управо оваква динамика показује да су ова дела тесно повезана и да би их требало посматрати у оквиру ширег феномена дигиталног сексуалног насиља. Иако је реч о значајном искорак у правној заштити жртава дигиталног сексуалног насиља, осветничка порнографија и сексуална изнуда се разликују у кључном елементу. Док осветничка порнографија подразумева већ извршену дистрибуцију интимног материјала без пристанка жртве, сексуална изнуда почива на претњи о будућој дистрибуцији спорног материјала у циљу остваривања одређених користи. Са становишта правне систематике, тиме се решава само један део проблема – санкционише се неовлашћено објављивање, али не и претходни механизам уцене.

V ЗАКЉУЧАК

Истраживање феномена сексуалне изнуде у онлајн окружењу још увек је у почетној фази развоја. Упркос све већој друштвеној видљивости овог проблема, научна и емпиријска сазнања остају ограничена. Ипак, подробнији поглед на временску компоненту ових истраживања показује да је број ових истраживања у порасту. Сексуална принуда и изнуда полако се диференцира као самосталан предмет изучавања, који захтева посебну пажњу у ширем контексту сексуалног насиља и експлоатације на интернету.

Ипак, анализа литературе указује на то да не постоји општеприхваћена и доследна дефиниција сексуалне изнуде - поједини аутори наглашавају коруптивни елемент и злоупотребу моћи, други истичу уцену и претњу дистрибуцијом интимних материјала. Чак и у оним случајевима када аутори полазе од истог становишта у дефинисању појма сексуалне изнуде, разлике у дефинисању постоје у односу на то шта се све подводи под конститутивне елементе овог појма. Као последица такве концептуалне фрагментације, резултати досадашњих истраживања често су тешко упоредиви и понекад

⁴⁰ На пример, хрватски *Kazneni zakon*, у члану 144а, прописује кривично дело *Zloporabe snimke spolno eksplicitnog sadržaja*, којим је, у ствари, инкриминисана осветничка порнографија. *Kazneni zakon, NN, 125/11, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24, 136/25.*

пружају противречне закључке. Усвајање јединствене дефиниције сексуалне изнуде, јавља се, стога, као незаобилазан корак у бољем разумевању овог феномена. По усвајању униформне дефиниције, свакако је потребно у будућности спроводити додатна истраживања са овом тематиком. Посебно пожељно било би спровођење истраживања на територији наше и суседних земаља, чиме би се стекао увид у домаће прилике, а уједно и обогатила научна грађа на међународном нивоу. У раду смо указали на то да, иако Кривични законик Републике Србије садржи инкриминације под које се сексуална изнуда може подвести, недостаци, а тиме и простор за унапређење и даље постоји. Стога би, у складу са резултатима будућих истраживања требало даље разматрати и да ли су и у којој мери потребне измене постојећег законодавног оквира.

Dragana Vidosavljević*

SEXUAL EXTORTION AS A NEW FORM OF DIGITAL EXPLOITATION: CHARACTERISTICS AND LEGAL CHALLENGES

Summary

The author explores the phenomenon of sexual extortion in the online environment, as an increasingly widespread form of sexual violence on the Internet. The aim of the paper is to examine whether and to what extent existing criminal offenses in the law of the Republic of Serbia provide adequate protection against various forms of sexual extortion. Based on the above, the structure of this paper consists of three parts: first, conceptual and terminological dilemmas are considered, where the author points out inconsistencies in defining the term sexual extortion and the challenges that may arise from the plurality of definitions of this phenomenon. In the second part of the paper, guided by recent research in this area, the author provides a final overview of the basic characteristics of sexual extortion, pointing out the difficulties in systematizing the findings, and in the last and main part of the paper, the author critically examines the existing legal framework, points out the practical and interpretative problems of bringing this behavior under valid incriminations, and provides concluding statements on the subject.

Key words: sexual extortion, sexual blackmail, sextortion, threat, material gain.

* Teaching Assistant at the Faculty of Law, University of Kragujevac